

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitata ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

De ordine attributorum. cap. 9.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

æquipollentis pluribus: tunc enim singula significant entitatem illam fundamentalem, quatenus præcisè æquipollent singulis perfectionibus, non verò omnibus simul sumptis: & ita omnimoda identitas obiectorum significatorum non sufficit, vt per quoduis nomen significentur omnia formaliter, sed solum identice, ac fundamentaliter. Ad secundum respondeo sub eadem distinctione: nimirum quoduis attributum secundum se, prout est in re, non habito respectu ad nostrum intellectum, esse infinitum simpliciter, atque adeo continere omnem prorsus perfectionem: prout autem sumitur secundum distinctionem virtutalem, & cum habitudine ad cōceptus non synonymos, quibus à nobis concipitur habere infinitatem in suo genere: hoc est sapientiam in genere sapientiæ, & sic in cæteris. Nam quando Dauid Psalm. 146. dixit: *Sapientia eius non est numerus*, solum attendit ad infinitudinem sapientiæ sub ratione sapientiæ, non autem sub ratione iustitiæ, aut misericordiæ. Tertium eadem quoque distinctione dissoluitur: nam processiones diuinæ quoad rationem communicationis essentiæ, ac perfectionum diuinarum non pendent ex nostro modo intelligendi, & idè quauis nostro modo intelligendi intellectio diuina non vendicet essentialiter volitionem, neque hæc intellectiōem, non proinde Verbum æternū & Spiritus sanctus ex vi suarum processionum definient vendicare omnes diuinas perfectiones: quoniam intellectio, ac volitio diuina secundum se absque habitudine ad intellectum creatum continet omnem perfectionem simpliciter, sed huius dubij vberior explicatio pertinet ad materiam de Trinitate.

De ordine attributorum.

CAPVT IX.

I.

August.

NON dari vllum ordinem inter attributa diuina suadebit aliquis: quoniam non est inter ipsa vlla distinctio: ordo verò distinctionem exigit: vt enim ait Augustinus lib. 19. de Ciuitate cap. 13. *Ordo est parium dispariumq; rerum suarumque loca tribuens dispositio*, inter res autem pares, ac disparas datur distinctio ex natura rei, quæ repugnat perfectionib. diuinis: si quis autem dicat saltem interuenire ordinem rationis, obijciatur secundo inanem esse ordinem rationis, cui nihil respondet ex parte obiecti, & qui est variabilis pro cuiuslibet arbitrio: hic enim tanquam commentitius, & arbi-

trarius alienus est à doctrina Theologica. Tertio omnes perfectiones diuinæ sunt æquales, & consequenter non habent inter se comparisonem disquiparantiæ: quæ verò ita se habent non subsunt ordini: quare nec est, nec concipi potest ordo inter attributa diuina. Quarto de ratione ordinis est prius, ac posterius: in diuinis non est prius, ac posterius: ergo nec ratio ordinis.

Ordo, vt notat Henric. in sum. artic. 52. quæst. 1. respectus quidam est inter ordinata: quem D. Augustinus vbi suprà dispositionem vocat, & consequenter exigit pluralitatem: nam respectus omnis vt minimum exercetur inter duo extrema: & idè vnum, quia vnum, est expers ordinis, & ordinata debent esse distincta, vt docet D. Thomas de potentia quæst. 7. artic. 11. & sæpè alibi. Cum verò relatiua alia sint æquiparantiæ, alia disquiparantiæ, & priora eodem modo se habeant ad vnum, ac ad reliqua omnia, in illis non est ordo: nam inter plura omninò similia, vel æqualia non est vllus ordo. Huic autem doctrinæ Henrici aduersari videtur August. qui ordinem vocat dispositionem non minùs parium, quam disparium: sicut autem disparia sunt relatiua disquiparantiæ, ita paria æquiparantiæ: præterea ordo secundum numerum constat inter plura eiusdem rationis. Verum loquendo de ordine naturæ, non est inepta hæc doctrina Henrici. Nam si relatiua æquiparantiæ considerentur, qua talia, secundum se sunt ordinis expertia, non enim in ijs potest concipi vlla diuersitas, secundum quam tribuatur suis cuique locus impar pro merito, ac dignitate cuiuslibet. Verum non semper requiritur vt cuius ordini supponatur alia disparitas præter distinctionem ordinandorum, hic tamen ordo non fit ab ipsa natura, sed ex arbitrio ordinantis, quod maximè fit in ordine secundum locum vel numerum. Nam vbi sunt plures quoad merita æquales, possunt aliter, atque aliter numerari: in quo numeri erit ordo, quia hic est primus, & secundus &c. item in exercitu possunt redigi milites in ordinem, quin habeant diuersitatem secundum merita, &c. de huiusmodi ordine libere indutro non est hic sermo, sed de eo, qui nittitur, ac fundatur in ipsa rei natura, hic verò omninò exigit aliquam disparitatem in ordinatis. Si quis obijciat ordinem rationis fieri ad arbitrium intellectus concipientis, atque adeo ad ipsum nullam prorsus exigi disparitatem. Respondetur ex doctrina Henrici. vbi suprà quæstione 2. ad vltimum,

II.

Henricus.

Augustinus.

S. Thomas.

Henricus.

ultimum, ordinem rationis non esse à puro conceptu intellectus, tunc enim esset vanus ac fictitius: sed quodammodo esse à re, quatenus est apta concipi sub ordine ab eo, quod habet rationem principij ad alia, & non è conuerso: qui ordo originabiliter est à natura rei, complete autem ab intellectu progrediente ab vna ratione ad alias tanquam à principio ad principiata. Ex quo patet, licet ordo rationis non exigat in re ipsa disparitatem actualem, requirere tamen virtuale, cui intellectus adæquatur constituendo ordinem: Requiritur tandem comparatio ad vnum aliquod principij determinatum: ita S. Tho. 1. p. q. 42. art. 3. & quodlib. 5. ar. 19. & Henricus. q. 1. cit. hoc autem principium potest esse siue vnum ex comparatis, siue aliud tertium ad quæ cætera comparentur. Et hæc comparatio est, quæ ultimo complet rationem ordinis: nam plura etiam dissimilia possunt esse confusa, & inordinata, nisi accedat mutua comparatio, ac dispositio.

III.

Dico primum, inter perfectiones diuinas non est ordo realis, est tamen ordo secundum rationem. Vtraque pars est communis inter doctores, ita S. Thom. in 1. d. 31. quæst. 1. artic. 2. in corp. Richard. dist. 2. art. 1. quæst. 4. Henric. in sum. artic. 52. quæstione. 2. Carthusian. in 1. dist. 2. quæst. 3. Rubionius. dist. 3. quæst. 1. art. 1. Prior pars ex principijs fidei euidenter constat: nam, vt infra dicam, de fide est, præter ea quæ relatiue opponuntur, in diuinis omnia esse vnum absque distinctione reali: porro omnis ordo realis supponit pluralitatem realem eorum, inter quæ consideratur, vnitatis enim præcisè sumpta non est capax ordinis: atque adeo cum pluralitas supponat distinctionem, hæc verò nulla sit ex natura rei inter perfectiones attributales, non est etiam ordo realis. Posterior verò pars suadetur, quoniam omnis pluralitas sine ordine parit confusionem: quam à diuinis perfectis abesse ratio suadet: quapropter, cum in attributis, vt ostendam tractat. 6. sit distinctio, & pluralitas rationis, eiusdem quoque generis ordo admitti debet. Non loquor autem de ordinatione, quem ad libitum fingere quiuisset diuersimode concipiendo quædam attributa prius alijs: sed de ordine habente fundamentum in re iuxta modum concipiendi nostrum, vt etiam notauit Richard. citat. nam sicut in vna simplici essentia propter eius infinitam perfectionem, eminenter æquipollentem perfectionibus creatis re ipsa distinctis inuenit

intellectus noster fundamentum distinctionis, ita quoque habet fundamentum ordinis perfectionum, quatenus distinctæ concipiuntur, & nostro intelligendi modo vna supponit aliam, & ex ipsa quasi emanat.

Ex his facile dissoluntur rationes dubitandi initio propositæ: nam auctoritas Diui Augustini, & primū argumentū solum conuincit non dari inter perfectiones attributales ordinem realem, quod est verissimum. Ad secundum patet etiam responsio: non enim deest fundamentum distinctionis, ac ordinis rationis ex parte obiecti propter virtuales distinctionem attributorum tract. 6. explicandam: neque habetur ratio ordinis pro libito à quouis conficti, sed rationabiliter iuxta radicalem distinctionem adinuenti: qui proinde vt idoneus à Theologis vsurpatur, ad vsum enim Theologicæ doctrinæ sat est in obiecto ordo rationis, nec requiritur realis. Ad tertium respondetur attributa diuina, cum non habeant ordinem realem, non habere etiam realem disparitatem: contra verò, cū habeant solum ordinem rationis, habere etiam nostro intelligendi modo disparitatem virtuale: quatenus æquipollent perfectionibus creatis; quæ quoad perfectionem sunt inæquales, & aliæ ab alijs quasi à suis principijs emanant.

IV.

Circa materiam quarti argumenti est difficultas: nam Diu. Thom. 2. 2. quæst. 26. artic. 1. & 6. & in 1. dist. 20. quæst. vnica articul. 3. existimat ordinem vendicare intrinsece rationem prioris ac posterioris, quod saltem in ordine rerum creatarum perspicuum est: contra verò Henric. vbi supra quæst. 3. censet rationem prioris ac posterioris per accidens se habere ad ordinem, & coniungi cum illo ratione materiæ, non verò formæ, hoc est ratione ordinatorum, non verò ipsius ordinis: nam quoties habentia ordinem ad suum principium in se ipsistalia sunt, vt vnum secundum propriam entitatem dependeat ab alio, hoc verò non pendeat ab illo, datur ratio prioris ac posterioris; quæ afficit, ac denominat res ipsas, non verò respectum ordinis inter ipsas: in diuinis autem nihil subiectum ordini habet rationem prioris ac posterioris: nam ibi non est nisi essentia, & relationes, vel reales, vel secundum rationem, essentia secundum se vna cum sit, non est prior ac posterior: non item relationes, quoniam sunt simul natura: & ita Diu. Augustin. lib. 3. contra Maximin. cap. 14. diuinis personis tribuit ordinem ratione principij, & tamen negat vnam esse

V.

S. Thom.

Henricus.

August.

prio-

S. Thomas.
Henricus.

S. Thom.
Richard.
Henric.

Carthusian.
Rubionius.

Caietan.

priorem altera. Huic sententiae videtur fauere Caietan. 2.2.q.26. art. 1. vbi ait ordinem ratione generis includere prius, ac posterius, non tamen ratione propriae differentiae: ac proinde sicut scientiam admittimus in diuinis ratione differentiae, non qualitatibus, quae est genus, ita in diuinis sine ratione posterioris, ac prioris, quae sumitur ex ratione generis, datur vera ratio ordinis: quam doctrinam sumpsisse videtur ex D. Tho. in 1. d. 20. q. vnica art. 3. vbi rationem prioris ait esse genus respectu ordinis, & ita illam non manere in diuinis, cum tamen in eis datur ordo Originis.

S. Thom.

VI.

Ratio analogica ordinis vt extenditur ad creata & increata, non includit veram rationem prioris ac posterioris, vt citati auctores loquuntur, & ideo negant re ipsa dari inter personas diuinas rationem prioris ac posterioris: tamen vbi ex propria ratione ordinandorum non excluditur ratio prioris ac posterioris, recte admitti debet. A ratio posterioris ac prioris secundum naturam infert quidem imperfectionem, & ideo excluditur a diuinis: tamen nostro modo intelligendi, & secundum rationem nullam imperfectionem continet, sicut nec distinctio, ac pluralitas secundum rationem: & ideo si ex propria ratione singularum perfectionum non excluditur, admitti potest inter attributa diuina, vt admittit Carthusianus, loco citato. Est verò ad hunc modum: nam sicut quaedam concipimus tanquam fundamentum aliorum, quaedam proximè & immediatè manare ab essentia, quaedam interuentu aliorum, ita etiam possumus concipere quaedam vt priora alijs, non quidem tempore, sed in ratione independentiae: & hoc modo concipimus essentiam vt priorem intellectu, & hunc vt priorem voluntate: quia aequi-pollent rebus creatis habentibus inter se veram rationem prioris ac posterioris. Ex quo patet solutio ad fundamentum Henr. nam prioritas secundum rationem non exigit dependentiam secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi: attributa autem diuina & inter se, & cum essentia comparata habent rationem prioris ac posterioris non secundum rem sed nostro intelligendi modo: nam quamuis re vnum sint, sunt tamen plura ratione, & attributa non dicunt solos respectus rationis, sed perfectiones absolutas, quin verò etsi dicerent respectus, non se mutuo respiciunt, sed creaturas in ordine, ad quas Henric. considerat attributa: at similitas solum conuenit relationibus, quae se mutuo respiciunt, non verò disparatis, inter

Carthuf.

quas potest dari ordo, & ratio prioris vt se habent identitas, ac distinctio specifica, quae non se mutuo respiciunt: & ita relatio identitatis secundum speciem est prior distinctione secundum eandem speciem, prius enim natura conuenit Petrus cum Paulo ratione humanitatis, quam ratione eiusdem differat ab equo. At posita sententia Henric. quod intelligere in Deo dicat essentiam diuinam cum habitudine ad verum, velle autem eandem cum habitudine ad bonum, cum hæc habitudines non se inuicem respiciant, sed alios terminos, comparari possunt secundum prius ac posterius, sicut & ipsi termini comparantur. Ex quo patet solutio ad 4. argumentum: nam etsi de ratione ordinis secundum propriam speciem foret prius ac posterius, nihilominus in attributis datur hæc ratio non secundum rem, sed secundum rationem, & modum intelligendi nostrum.

VII.

Vt autem explicetur quis, aut qualis ordo sit inter attributa diuina, obseruandum est inter plures perfectiones duobus præcipue generibus ordinis considerari posse, alterum secundum rationem excellentiae: alterum secundum rationem causalitatis: vt enim ait D. Thom. 1. p. q. 85. artic. 3. ad primum, ordo naturæ duplex est, scilicet secundum gradus dignitatis, & secundum rationem causalitatis: verum in diuinis, quare ipsa non distinguuntur, non est ordo, aut prioritas naturæ: quoniam vbi omnia idem sunt, nec est ratio dependentiæ & causalitatis, nec disparitas, aut inæqualitas excellentiæ, vt rectè notauit D. Augustin. lib. 15. de Trinitate cap. 5. cum enim ex pluribus attributis vellet vnum eligere quod apud nos perfectius aestimatur, sapientiam elegit inter vitam, potentiam, ac speciositatem, quoniam vita, & decora species conuenit etiam rebus corporeis, sapientia verò, ac potentia ita comparantur inter se, vt sacra scriptura dicat, *melior est sapiens viro forti*; subiungit, *quamuis hæc quatuor in Deo non inæqualia dicenda sunt*: & reddit rationem, *Nomina enim quatuor, res autem vna est*, quia tamen vixit est ordo rationis, siue etiam virtutis habens aliquam similitudinem cum ordine naturæ, idcirco non nihil de vtroque dicendum est. Quod verò attinet ad ordinem dignitatis, Augustin. ibidem duodecim perfectiones enumerat, nempe æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, viuus, sapiens, potens, speciosus, iustus, bonus, beatus, spiritus, & ex singulis tribus quaternarijs eligit vnum

S. Thom.

Augustin.

num attributum nempè ex primo aeternum, ex secundo sapiens, ex tertio beatum: quoniam aeternitas supponit cetera tria, nempè immortalitatem, incorruptibilitatem, immutabilitatem: sapientia verò vitam, potentiam, & speciositatem excelsit, beatitudo autem spiritum, iustitiam, bonitatem: & quia eadem beatitudo, ut potè consummata perfectio omnia continet, ad hac vnam perfectiones omnes diuinas reducit. Quæ Augustin. doctrina docta sanè, & ingeniosa est, verum non amplectitur omnia, ac sola attributa: vita siquidem, & spiritus, quæ ab August. inter cetera recensentur, etiam nostro modo intelligendi sunt perfectiones substantiales: simplicitas autem, infinitas, immensitas & nonnulla alia, quæ omittit, habent rationem attributorum. Porro singula attributa quoad rationem excellentiæ comparare longum esset, & à presenti instituto alienum, illud dixerim, ea quæ nostro modo intelligendi sequuntur gradum substantialem perfectiorem, esse quoque secundum rationem communem analogicam nobiliora, verbi gratia, sapientia & sanctitas, quæ censentur inesse Deo, secundum quod est vita intellectualis, intelligitur etiam nobiliora immensitate, quæ videtur adesse illi, quatenus substantia est. Inter ipsas autem perfectiones, quæ sunt veluti proprietates vitæ diuinæ, ordo excellentiæ sumitur ex comparatione ad perfectiones creatas participantes diuinas. Ex quo principio colligitur intellectum in Deo nostro modo intelligendi esse perfectiorem voluntate: quia scilicet in creaturis intellectus est præstantior voluntate: quæ etiam ratione August. ubi supra sapientiam prætulit potestati & speciositati: sed omisso hoc ordine restat ut paucis dicam de ordine secundum rationem principij.

Henric. q. 2. citata ordinem rationis constituit secundum comparationem ad principium secundum rationem: id verò est, quod importat rationem magis simplicis: nempè id, de quo natus est formari conceptus magis simplex, hoc est minimè resolvable in plures conceptus, siue quod primo natum est concipi ab intellectu, ita ut ab hoc procedat ad conceptum aliorum: & hoc modo se habet in Deo ratio ipsa esse, quæ includitur in qualibet aliarum rationum, quæ in Deo considerantur, nempè viuere, intelligere, velle, & hoc etiam modo ea, quæ pertinent ad intellectum, quandam rationem principij habent ad ea, quæ pertinent ad voluntatem. Verum prior conditio fat est ad constituendum ordinem rationis, non tamen requiritur: suffi-

cit quidem, quoniam simplicia sunt priora compositis, & quasi rationes formales ipsorum, & idèd quando duæ rationes obiectiuæ inuicem comparatæ ita se habent, ut nostro intelligendi modo altera sit simplicior altera, & in ipsa quasi inclusa, habet rationem principij in intelligendo, quoniam secundum se est intelligibilis absque posteriore, hæc tamen sine illa nequaquam, hoc modo ratio essendi potest intelligi sine vita, & ratio vitæ sine intellectu. Non tamen è contra. Non requiritur autem, quoniam attributa inuicem comparata non habent disparitatem penes simplicitatem, nec vnum est resolvable in plures conceptus, quam alterum, & tamen inter ea reperitur ordo rationis. Dixerim ergò ordinem rationis secundum modum causalitatis constituendum in comparatione ad principium secundum rationem, hoc est, quod nostro modo intelligendi cum fundamento in se sit principium cognoscendi cetera sub ipso ordinata. Id verò intelligendum est, quoad notitiam distinctam, siue via accurata cognitionis: nam via inuentionis, & notitia confusa multa sunt notiora suis principijs. Porro via accurata cognitionis dupliciter est aliquid principium intelligendi aliud, vel quia pertinet ad rationem eius formalem intrinsecam, ut se habent gradus superiores ad inferiores, vel quia pertinet saltem extrinsece ad scientiam propter quid illius, utroque autem modo est in Deo principium secundum nostrum modum intelligendi: nempè quoad intrinsecam ipsum esse, ut rectè docuit Henric. quoad extrinsecam verò essentia sub ratione naturæ, quæ est ratio, propter quam attributa omnia demonstrantur à nobis de Deo: & quidem quoad primum ordinem nihil addendum ijs, quæ ab Henric. dicta sunt.

Quod verò attinet ad ordinem per comparationem ad essentiam, tanquam principium radicale, propter quod cetera intelliguntur conuenire Deo, obseruandum est, dupliciter emanare plures proprietates ab vna natura: primo ita, ut vnica tantum perfectio concipiatur immediata essentia: deinde vero reliquæ vna post alteram consequantur: secundo verò ita, ut duæ, vel plures immediatè contingant essentiam, deinde verò plures aliæ suo ordine sequantur: & quidem in essentia concepta sub vna tantum ratione formali, quæ non habeat saltem virtute plures rationes essentielles intrinsecas, non sunt plures proprietates immediatæ: ut videre est in ente, cuius proprietates sunt vnum, ve-

IX.

rum, bonum, quæ conueniunt enti eodem ordine, quo sunt propofitæ, non omnes simul immediatè: cum verò essentia saltem secundum rationem intelligendi concipitur sub pluribus rationibus substantialibus inadæquatè nō repugnat, vti sunt plures proprietates immediatè consequentes essentiam sub diuersis rationibus absque ordine immediato ipsarum inter se: vt videre est in homine: cuius quatenus est corpus, prima proprietas est quantitas, vel si quam aliam volunt Philosophi, quatenus viuens est potentia nutriendi, quatenus animal potentia sensitua, quatenus homo ratio discurfua: neque ex quantitate oritur potentia nutriendi, neque ex hac sensus, nec denique ex sensu intellectus, licet, quæ posteriores sunt supponant priores: non quidem, eo quod ex ipsis emanent, sed quia gradus essentia, à quibus ipsæ profluunt, supponunt gradus à quibus priores emanant.

X. Quamuis autem in Deo concipere possumus plures rationes substantiales inadæquatas respondentes pluribus gradibus substantialibus per creaturas seorsim sparsos, nempe rationem substantia, siue essentia, quæ conuenit omni substantia creatæ: rationem vitæ, quæ est etiam in rebus sensus, ac rationis expertibus, rationem intellectualitatis, quæ solum in hominibus, & Angelis reperitur, tamen quia in substantijs materia expertibus idem est omnino gradus essendi, quo constituuntur in ratione vitæ, ac intellectus, nec ex præcisa ratione vitæ abstractæ ab intellectualitate aduenit ei aliqua proprietas, sicut contingit substantijs materialibus, quæ ex communi ratione vitæ habent vegetationem, ac vim generandi, idcirco non est opus in Deo distinguere aut quærere attributa, quæ conueniant ipsi quatenus vita est distincta ab ijs quæ vendicat, quatenus substantia intellectualis est, vt enim ait D. Augustin. lib. 15. de Trinitate cap. 5. vita Dei non talis est, qualis inest arbori, vbi nullus intellectus est, nullus sensus; nec talis qualis inest pecudi, quæ sensus quidem est particeps, sed intellectus expertus: & ideo sicut idem subdit: *ac per hoc simplex illa natura sicut intelligit, sentit, sicut sentit intelligit: idemque sensus, qui intellectus est illi*: Atque adeo ex gradu vitæ non possumus concipere manare in Deo proprietates aliquas distinctas ab ijs, quas sibi vendicat quatenus vita intellectualis est. Cuius ratio est, quoniam proprietates omnes viuientium, pro vt antecedunt rationem intelligendi, non dicunt perfectionem simpliciter, vt con-

stat in potentia nutritua, augmentatiua, sensitua, appetitiua, motiua: etenim licet sensus, & appetitus secundum rationem genericam, sub qua sensus conuenit cum intellectu in ratione cognoscendi, appetitus cum voluntate in ratione appetendi, dicant perfectionem simpliciter: item quæ ratio motiua quatenus dicit rationem principij actiui, non tamen secundum proprias rationes específicas: quia omnes includunt rationem potentia passiuæ: sensus ab obiecto, appetitus ab imaginatione, locomotiuum à se ipso secundum diuersas partes: ideo quæ cum ratio illa generica includatur in intellectu, voluntate, & principio actiuo, Deus quatenus supereminenter est voluntas, atque intellectus, & agendi potentia, vendicat etiam rationes illas communes: & ita non est vnde indagemus in ipso proprietates aliquas respondentes præcisè perfectioni substantiali vitæ abstractantis ab intellectualitate. Quapropter superest, vt ad constituendum ordinem attributorum consideremus diuinitatem sub duplici solum ratione nempe vt essentia, & vt vita intellectualis est. Nam quamuis ratio substantia ijs quasi intermedia sit, tamen præter negationem existendi in subiecto inhaesionis, de qua iam supra dictum est, non se offert alia specialis proprietas, quæ Deo competat, & ita relinquatur ratio essentie ac vitæ: sub vtraque verò ratione habet quædam attributa communia cum creaturis, quædam sibi propria: nam quatenus essentia est vendicat vnitatem, veritatem, & bonitatem, quæ tria competunt omni enti, vendicat etiam simplicitatem, immutabilitatem, æternitatem, quæ soli ipsi competunt: quatenus vita intellectualis vendicat intellectum, voluntatem, & potentiam. sicut omnis substantia spiritualis: & præterea sapientiam, iustitiam, charitatem, & cæteras virtutes tam intellectuales, quam voluntati proprias, quæ in Deum cadunt, quæ licet conueniant etiam creaturis, tamen necesse fariò, ac per modum proprietatum.

His suppositis quæ magna ex parte admittit Henric. in summi. articul. 28. in principio & Richard. in 1. distinct. 2. articul. 1. quæst. 1. hic conatur omnia attributa reducere ad primum illum ternarium communem omnibus creaturis, scilicet ad vnitatem, veritatem, ac bonitatem: pro quo existimat facere superius explicatam doctrinam D. Augustin. omnia colligentis ad æternitatem, sapientiam, & beatitudinem: deinde constituit hunc ordinem inter proprietates, quæ conueniunt Deo

inquan-

XI.

Henric.
Richard.

in quantum est essentia: prima inquit est veritas, secunda simplicitas, ex quibus duabus simul oritur ratio infinitatis: & ex his tribus immutabilitas: ex quibus tandem deducitur aternitas. At verò inter perfectiones, quæ Deo competunt, quatenus est vita, priores, inquit, sunt quæ pertinent ad intellectum: deinde quæ ad voluntatem: & inter primas prior est veritas quam sapientia. Id vero probat quoniam ideò Deus intelligit se, quia per essentiam suam se perfectè ostendit intellectui, essentia verò vnus cuiusque rei est ipse veritas: in quantum res ex parte sua talem se ostendit qualis est: idemque docet de bonitate respectu reliquarum perfectionum, quæ sunt propriæ voluntatis, postquam statuit misericordiam, deinde iustitiam, vltimo loco beatitudinem: quæ omnes perfectiones diuinas in sua ratione concludit; & quoad hanc partem, nimirum quod veritas sit prima inter perfectiones intellectuales, & bonitas inter eas, quæ pertinent ad voluntatem, & competunt Deo, quatenus vita intellectualis est, idem sentit Henric. & probari potest ex ratione obiecti, quæ nostro intelligendi modo est prior actibus intellectualibus: & ideò cum veritas, ac bonitas sint obiecta intellectus, & voluntatis, Deus quatenus veritas nostro intelligendi modo præcedit intellectum, & quatenus bonitas voluntatem.

XII. Verum licet hæc dispositio attributorum quatenus tres illos ordines sequitur aliqua ex parte cõgruat cum August. quoad institutum verò nequaquam: nam Aug. vt iam dixi ostendebat ordinem dignitatis, & comprehensionis. Richard. agit de ordine emanationis. August. 2. loco ponit vitam, ac potentiam, quarum prior non est attributum, posterior verò nõ pertinet ad intellectum. Richard. autem 2. loco solum ea ponit, quæ intellectui competunt. Deinde verò Richar. inter ea, quæ competunt essentia sub ratione essentia, vt nostro intelligendi modo præscindit à vita, post veritatem numerat simplicitatem, & prætermittit veritatem, ac bonitatem, quas postea numerat inter perfectiones, quæ competunt Deo quatenus vita est; id verò nõ congruit veritati: nam proprietates, quæ conueniunt essentia, quatenus ens est, sunt priores nostro intelligendi modo reliquis omnibus, quæ conueniunt eidem, quatenus determinatum ens est: quapropter ante veritatem, ac bonitatem non debet constitui, simplicitas, aut quoduis aliud attributum conueniens Deitati secundum propriam, ac singularem rationem. Præterea quam-

Gillij comment. Theol.

uis inter ea, quæ ad intelligendum requiruntur, primum locum vendicat veritas: quatenus est forma intelligibilis, vel in ipsa fundatur, & inter ea, quæ concurrunt ad actum voluntatis primum locum obtineat bonitas tanquam motiuum ex parte obiecti per ipsam trahentis voluntatem ad amorem sui: nihilominus veritas, ac bonitas secundum hanc acceptionem non sunt proprietates naturæ intellectus: quatenus intellectualis est, sed entis quatenus ens: quãdoquidem intelligibile, atque amabile reciprocatur cum ente, & multò latius funditur, quam intelligens, aut amans: & ita quemadmodum cætera omnia entia per veritatem constituuntur sub ratione intelligibilitatis, & per bonitatem sub ratione amabilitatis: ita quoque diuina essentia sicut prima veritas est quoque prima forma intelligibilis, & sicut summa bonitas, ita p eandem summe diligibilis: & quamuis actus cognitionis, & amoris ad quæ respondēt summæ huic intelligibilitati, & amabilitati solum habeat intellectus, ac voluntas diuina, nihilominus tamen in ad quæ sub iisdem rationibus est obiectum intellectus, ac voluntatis creata. Itaque cum veritas, ac bonitas per se primo cõstituunt essentiam diuinam sub ratione obiecti intelligibilis, & amabilis, non autem sub ratione potentia intelligentis, & amantis, quamuis ad has suo modo pertineant tanquã principia ex parte obiecti, non debent numerari inter proprietates conuenientes naturæ diuinæ, quatenus vita intellectualis est, sed potius inter eas, quæ ei competunt quatenus essentia est. Ratio verò pro Richard. adducta solum concludit veritatem esse priorem perfectionibus pertinentibus ad intellectum, & bonitatem ijs, quæ pertinent ad voluntatem, quod verum est: non tamen ostendit numerandas inter ipsas proprietates, quæ conueniunt per se primo essentia diuinæ, quatenus natura intellectualis est.

Quamuis autem difficile sit intrare perfectam rationem ordinis inter attributa, hæc tamen mihi maximè idonea visa est: nempe vt primum incipiam ab ipsis passionibus entis, & in singulis cõsiderem modum, quem sibi vendicat essentia diuina, quatenus essentia est, & cætera omnia, quæ ad eiusmodi proprietates sub eo modo consequi videntur, & ita ad tres proprietates entis reuocabo omnes: quæ conueniunt essentia conceptæ sub præcisa ratione essentia: deinde cõsiderabo eas, quas vendicat in quantum vita in ordine ad actum inter nos: postremò eas secundum qua-

XIII.

Z z 2

exer-

exercet causalitatem aliquam erga creaturas: hæ enim cum supponant & perfectione essentia in se, & actus vitales internos, postremo loco à nobis intelliguntur. Prima itaque inter perfectiones diuinas attributales est vnitas, quæ quoniam in Deo est summa, quæ concipi potest, ad ipsam necessario sequitur simplicitas, quæ est modus quidam perfectissime vnitatis: ad hanc verò sequitur immutabilitas: nam quod est à se, & summe simplex, est prorsus immutabile: quod autem immutabile, necesse est vt sit æternum, & has tres passionessentia, quatenus essentia est tribuit Henric. vbi supra, & consentit Richard. quatenus eas reuocat ad rationem vnius: nam re vera simplicitas, immutabilitas, & æternas rationem quandam habent indiuisiōis, atque vnitatis: quoniam verò vnitas est fundamentum identitatis, eadem enim teste Philosopho lib. 5. Metaphysic. cap. 15. text. 29. sunt vnum in substantia, identitas quoque est proprietas pertinens ad vnitatem: & quia opposita ad idem genus pertinent: & idem, atq; diuersum sunt opposita, post identitatem diuinarum perfectionum consideranda est distinctio, siue inter se inuicem, siue à rebus alijs: huius enim consideratio facit ad perfectam cognitionem identitatis, ac simplicitatis diuinæ. Post vnitatem sequitur veritas, & intelligibilitas obiectiua, quæ est secundum modum veritatis, Deus autem est prima summa, & infinita veritas, & consequenter primum supremum, & infinitum intelligibile: qua ratione natura diuina est perfectissima forma intelligibilis soli diuino intellectui adæquatè cognoscibilis, cæteris inadæquatè. Ex quo sumuntur attributa, quæ Deo in ordine ad intellectum creatum tribuuntur, cum dicitur vna quidem ex parte inuisibilis, inuestigabilis, imperscrutabilis: ex alia verò intelligibilis, ac visibilis. Postremo autem concipimus bonitatem: & quoniam bonum, atque perfectum idem est: perfectio quippe est quædam bonitatis excellentia, bonitatem perfectio comitatur: iam verò quia vnumquodque tum perfectum esse dicitur, cum habet operandi vim, omnipotentia quoq; spectat ad diuinam bonitatem. Et radicatur in essentia secundum gradum essendi, vis enim actiua etiam non viuētibz competit. Porro bonitatis modum in Deo considerantes non inuenimus modū, nec terminum: & ideo tribuimus Deo perfectionem, siue bonitatem infinitam, imò infinitatem simpliciter in omni genere & quoniam infinitum simpliciter est incomprehensibile, & ineffabi-

le, sequitur incōprehensibilis diuina, quia verò bonum partim cognitum, partim latens gignit admirationē, Deus dicitur admirabilis: & quoniam bonitas est amabilitatis fundamentum, dicimus Deū summe amabilem, quia verò excellentia est obiectum honoris, ac laudis, ideo in scripturis dicitur gloriosus, & laudabilis, & plerisque alijs eiusdem rationis nominibus celebratur, & ad hæc tria capita reuocantur perfectiones omnes attributales, quas concipimus radicari in natura diuina quatenus essentia est.

Ex eadem verò quatenus vita intellectualis est, tres alia perfectiones attributales proficisci intelliguntur: nimirum intellectus, voluntas, omnipotentia, eodem ordine, quo sunt propositæ: nam sicut veritas obiectiua est prior bonitate, ita intellectus, cuius obiectum est veritas, est prior voluntate, quæ mouetur à bonitate: præterea hæc supponit actum illius, ita vt dari nequeat vllus actus volendi, quem non præcedat actus intelligendi, cum tamen actus volendi non necessario præcedat omnem actum intelligendi. Voluntas autem prior est omnipotentia, quæ hoc loco sumitur, non quatenus præcisè est vis actiua. Sed executiua subordinata voluntati, non enim est potentia naturalis, hoc est agens ex necessitate naturæ, sed subordinata & dictamini intellectus, & decreto voluntatis: & ideo si ex actibus potentiarum ordo colligendus est, sicut actus omnipotentia sunt posteriores actibus intellectus, ac voluntatis: ita quoque ipsa posterior illis censenda est. Neque absurdum est eandem rem sub diuersa consideratione sortiri diuersum ordinem secundum prius, ac posterius. Harum verò trium perfectionum gradus, & quasi partes, & cæteras ijs annexas minutius distinguere non est huius loci: ideo ab ipsarum longiore disquisitione abstineo, acturus ijs de rebus duabus sequentibus partibus: quarum secunda disputabo de vita Dei, & actibus eius permanentibus, tertia verò de causalitate, & efficientia ipsius, de prima rerum conditione, natura, ordine, ac donis creaturæ maximè intellectuali initio concessis. Nunc verò ijs inuium locum reiectis aggredior ad dicendum de singulis attributis essentia, quatenus essentia est.

XIV.

TRACTA-

Henricus.
Richard.